osobitosti tlmočenia

v azylovom konaní

© UNHCR / BÉLA SZANDELSZKY

UNHCR
The UN Refugee Agency

Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov
Regionálne zastúpenie pre Strednú Európu

© UNHCR / BÉLA SZANDELSZKY

Obsah

1. Profesionálne správanie 4

2. Jazyk v spoločenskom kontexte 6

   A. Chápanie významu 7

   B. Prekladanie významu slov 10

   C. Budovanie glosára 11

3. Základné pravidlá tlmočenia v azylovom konaní 12

   A. Korektné a transparentné tlmočenie 13

   B. Praktické otázky 18

4. Etický kódex pre tlmočníkov v azylovom konaní 24

UNHCR
The UN Refugee Agency

Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov
Regionálne zastúpenie pre Strednú Európu
Felvinci út 27., 1022 Budapešť, Maďarsko

Tel.: + 36 1 336 3060
Fax: + 36 1 336 3080
e-mail: hunbu@unhcr.org
http://www.unhcr-centraleurope.org

© UNHCR / BÉLA SZANDELSZKY

Profesionálne správanie

Čo znamená byť profesionálom?

Profesionál je kvalifikovaná osoba vykonávajúca určité povolanie spôsobom, ktorý plne uspokojí jeho klientov. Za profesionála možno označiť aj osobu, ktorá svoju prácu síce vykonáva po prvýkrát, ale postupuje rovnakým spôsobom, ako skúsený praktik.

Profesionál dokáže odhadnúť svoje schopnosti, nepreceňuje sa a nesnaží sa za každú cenu prekročiť svoje limity. Je ochotný sa stále vzdelávať a osvojovať si potrebné vedomosti a zručnosti. Znakom profesionálnosti tlmočníka je však aj jeho transparentný postoj a konanie, čo v praxi znamená aj požiadavku neprekračovať určité hranice.

Existujú nejaké usmernenia, ktoré by som mohol/mohla používať a pomohli by mi stať sa profesionálom?

Takéto usmernenia existujú, ale možno odporučiť, aby sa používali iba ako usmernenia a nie ako súbor pevných pravidiel a predpisov, ktoré by sa mali uplatňovať bez ohľadu na osobitosť každej konkrétnej situácie. Takéto usmernenia sa nachádzajú napríklad v Etickom kódexe tlmočníka v azylovom konaní vydanom Migračným úradom Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.

Akým otázkam sa venuje Etický kódex tlmočníka v azylovom konaní?

Etický kódex tlmočníka v azylovom konaní sa venuje nasledujúcim otázkam:

- Nestrannosť a nezaujatosť tlmočníka
- Transparentnosť tlmočenia
- Zachovávanie dôvernosti informácií získaných pri tlmočení
- Presnosť prekladu
- Odbornosť tlmočníka
- Stanoveniu pravidiel vzťahu a spolupráce medzi tlmočníkom a rozhodovačom.

V akej osobe mám tlmočiť?

Tlmočník zásadne používa rovnakú gramatickú osobu ako hovoriaci.

Čo znamená nestrannosť a nezaujatosť tlmočníka?

Tlmočník je povinný tlmočiť presne, čo bolo povedané, bez toho, aby čokoľvek pridával alebo vynechával.

Môžem vyjadriť svoj názor na vec?

Tlmočník nesmie poskytovať žiadne sociologické, kultúrne ani historické informácie, ktoré by vyjadrovali jeho názor alebo pomáhali dopracovať sa k názoru na prípad, v ktorom tlmočí.

Môžem rozprávať o tom, čo som sa dozvedel počas pohovoru so žiadateľom o azyl?

Tlmočník nesmie za žiadnych okolností zverejniť informácie ani opakovať ústne a/alebo písomné vyjadrenia, ktoré sa dozvedel počas výkonu svojho povolania.

Môžem prijímať dary, peniaze a/alebo iné pozornosti?

Tlmočník nesmie prijímať žiadne dary, peniaze ani iné pozornosti od žiadateľov o azyl, či iných osôb zainteresovaných v konaní o udelenie azylu.

© UNHCR / BÉLA SZANDELSZKY

Jazyk v spoločenskom kontexte

V tejto kapitole sa dozviete:

- Ako súvisí význam so slovami a slovnými spojeniami
- Ako si udržať jazykovú neutrálnosť počas tlmočenia
- Akým spôsobom môže tlmočník emocionálne reagovať
- Ako prekonať bežné jazykové prekážky, ktoré sa môžu vyskytnúť pri tlmočení
- Aký je rozdiel medzi doslovným a idiomatickým tlmočením
- Ako si vybudovať svoj osobný glosár

A. Chápanie významu

Koľko významov môže mať jedno slovo?

Prečítajte si výpoveď žiadateľky o azyl (ŽA) v úvode jej pohovoru v konaní o udelenie azylu. Zamyslite sa nad jej výpoveďou a pokúste sa ju preložiť.

ŽA: "Keď som vyšla z miesta, kde som bola väznená, šla som navštíviť sestru. Cestovala som motorovým vozidlom. Cesta bola zlá".

Keby ste si vyhľadali v slovníku slová, ktoré žiadateľka o azyl použila, zistíte, že takmer všetky majú viacero významov alebo je možné ich nahradiť inými slovami, ktoré majú veľmi podobný význam (miesto, kde som bola väznená/kde ma zadržiavali/väznica/ústav/útvar pre zaistenie, sestra/priateľka/ dobrá kamarátka/ rádová sestra/mníška, motorové vozidlo/auto/autobus/motorová rikša/taxík, cesta zlá/ hrozná/strašná/rozbitá/nekvalitná a pod.).

Je veľmi dôležité, aby sme si to uvedomili aj keď počúvame, aj keď tlmočíme, pretože tlmočíme to, čo sme pochopili.

Ak sa to, čo sme pochopili, líši od toho, čo hovoriaci svojou výpoveďou myslel, náš preklad bude chybný.

Pozrite sa na rôzne možné spôsoby prekladu rovnakej vety:

ŽA: "Po úteku z väznice som šla autobusom navštíviť priateľku, ktorá je mníškou. Cesta bola hrozná".

Ako sme si už povedali, toto je iba jeden z možných spôsobov prekladu tejto výpovede.

Vašou úlohou ako tlmočníka však nie je len preložiť, ale aj pretlmočiť význam výpovede, teda - rozhodnúť sa, aký význam zamýšľal hovoriaci svojimi slovami vyjadriť.

Rozhodnúť sa môžete na základe svojich vlastných poznatkov a skúseností. Napríklad vo vašom chápaní existuje iba jeden druh väzenia: väznica. Odhadom ste vyvodili záver, že tam, odkiaľ dopytovaná išla musela cestovať autobusom, pretože iné dopravné prostriedky tam nie sú k dispozícii. Vyzerá a hovorí ako kresťanka a je známe, že v tejto oblasti mníšky pomáhajú presídlencom, tak ste použili slovo mníška. A nakoniec, podľa toho, čo viete o miestnej cestnej sieti, inklinovali ste k tomu považovať jej zlú cestu za hroznú.

Ako sme už naznačili v predchádzajúcej kapitole, nepretržite si musíme pripomínať, že zmysel je možné meniť, iba ak súvisí s našim vlastným spôsobom nazerania na skutočnosť. Porovnajme predchádzajúcu verziu s jej neutrálnejšou verziou:

ŽA: " Keď som opustila to miesto, kde som bola zatvorená, išla som niekoho navštíviť (pre potvrdenie, použité slovo: sestra). Použila som dopravný prostriedok (pre potvrdenie, použité slovo: auto). Cesta bola zlá."

Profesionálny tlmočník sa snaží zachovať si neutrálnosť. Nemení obsah toho čo počuje.

Neutrálne tlmočenie je najlepším spôsobom riešenia skutočnosti, že mnohé slová majú vo všetkých jazykoch tri úrovne významu. Tieto sa menia v závislosti od osobného uvažovania vlastného chápania skutočnosti a spôsobu, akým sa toto uvažovanie a chápanie vyjadruje prostredníctvom jazyka.

Môže ísť o nasledovné úrovne významu slova:

- Základný význam, ktorý získame zredukovaním slova do jeho holej podoby (napr. „väznica“ namiesto „miesta kde bola zatvorená“).
- Význam, ktoré slovo evokuje v mysli poslucháča, a ktoré sa môže líšiť od pôvodného významu. Takéto vnímanie je časté napríklad medzi rôznymi dialektmi jedného jazyka („rádová sestra/mníška“ namiesto „sestra“).
- Význam, ktorý slovo vyjadruje (napr. zlý a hrozný vyjadrujú v podstate rovnaký význam, s tým rozdielom, že „hrozný“ naznačuje, že hovoriaci považoval cestu za „mimoriadne zlú“).

Ktorá z významových úrovní je najnebezpečnejšia?

Pre získanie pohľadu na to, ako veľmi pri tlmočení zaváži použitie správneho významu, možno pozorovať Vaše reakcie na slová a koncepcie, ktoré si vypočujete a ich dopad na kvalitu vášho tlmočenia.

Všimnite si preklad tlmočníčky pri nasledovnom príklade:

ŽA: “K niektorým našim policajtom prechovávam veľkú úctu. Zaslúžia si náš obdiv za to, čo robia ...“

Tlmočníčka: „Hovorí, že sú mu tí zločinci v štátnej polícii sympatickí kvôli tomu, čo robia...”

Tlmočníčka však súčastne nechápavo krúti hlavou a tvári sa znechutene.

Čo myslíte, prečo tlmočníčka reagovala takto?

ŽA pritom dokončuje svoju myšlienku slovami: “…za to ako odmietajú rešpektovať vládne zatykače, väzniť a mučiť ľudí, čo nahlas povedia to, čo si myslia. Preto niekedy aj samotných policajtov zatýkajú, mučia a niekedy aj zabíjajú. Takýchto policajtov voláme „naši statoční anjeli“.

Tlmočníčka v príklade je tiež utečenka a jej zaujatý preklad je dôsledkom jej odporu k vláde v krajine jej pôvodu a vyplýva z jej mnohoročných skúseností ako politickej aktivistky. Ako pacifistka bol zatknutá, uväznená a aj mučená. Odkedy sa jej podarilo utiecť, neúnavne kritizuje a odsudzuje brutálnosti páchané políciou a vojenskou juntou v krajine jej pôvodu a nemá informácie o tom, že medzičasom sa aj niektorí policajti pridali na stranu odporu voči vláde.

Jednou z najčastejších príčin nekvalitného tlmočenia je podvedomá tendencia tlmočníka podľahnúť pri tlmočení vlastným osobným pocitom

k obsahu vypovedaného alebo k samotnému žiadateľovi o azyl. Ak k tomu dôjde, tlmočník stráca schopnosť neutrálne analyzovať význam slov žiadateľa o azyl, neutrálne ich preložiť a upozorniť na prípadné problematické (sporné) výrazy, použité v prekladanej výpovedi.

Následkom uvedeného tlmočník svojou interpretáciou môže dodať tlmočenému textu nový významový rozmer a jeho tlmočenie bude odrážať jeho vlastné názory, pocity a aj hodnotenie žiadateľa o azyl. Túto nesprávnu reakciu nazývame emocionálnou reakciou tlmočníka na obsah tlmočeného textu.

Vyjadrujú všetky jazyky význam rovnakým spôsobom?

Doteraz sme sa stručne zaoberali otázkou, ako môže byť jazyk súčasťou kultúrnej úrovne jednotlivca, teda odrazom jeho chápania sveta, ktoré nadobudol výchovou a osobnou skúsenosťou v minulom alebo v súčasnom spoločenskom kontexte.

Toto chápanie sa zvyčajne spája so zmyslom použitých slov v hovorovej reči a úlohou tlmočníka je tieto slová správne pretlmočiť.

A prichádzame ku kľúčovej otázke: Ako konkrétne vyjadríme tento zmysel? Inými slovami, aké sú charakteristiky jazyka, ktorým hovoríme a ako prezrádzajú naše nazeranie a prístup k svetu?

Všeobecné je nesprávne presvedčenie, že:

- všetky jazyky sa chovajú rovnako
- čo funguje v jednom jazyku, funguje vo všetkých jazykoch
- preklad je iba nahrádzanie slov jedného jazyka slovami jazyka druhého

Aké sú teda hlavné rozdiely?

Tlmočník sa musí snažiť dosiahnuť zhodu významov oboch jazykových verzií výpovede.

Niekedy je však veľmi ťažké dosiahnuť takúto zhodu medzi významami slov v dvoch jazykoch.

K uvedenému dochádza najmä v situácii, keď tlmočník nevie nájsť správny ekvivalent alebo výraz v jazyku, do ktorého tlmočí. Je tiež možné, že takéto ekvivalentné slovo alebo výraz ani neexistuje. Aj v takejto situácii sa však od tlmočníka očakáva, že pri tlmočení zachová pôvodný význam aj v cieľovom jazyku.

Často sa tiež stáva, že tlmočník nemôže nájsť správny ekvivalent, pretože slovo, ktoré prekladá súvisí iba s konkrétnou kultúrou jazyka, z ktorého tlmočí. Stáva sa to najmä v prípadoch, keď žiadateľ o azyl opisuje nejaký konkrétny predmet, náboženskú tradíciu, spôsob správania sa, jedlo a pod., ktoré sa vyskytujú iba v oblasti, kde sa hovorí jeho materinským jazykom. Tlmočník pritom pozná použitý výraz, ale vie, že neexistuje jeho ekvivalent v jazyku, do ktorého tlmočí.

Pre tlmočníka môže byť občas zložité preložiť do cieľového jazyka idiomatický výraz (idióm)[1]. Idiómy teda majú svoj význam iba v príslušnom kontexte daného jazyka. Môžu byť dokonca niekedy výstižnejšie ako niektoré slová s presne určeným významom. Idiómy

1 Idiómy sú metaforické výrazy, ktoré v doslovnom preklade z jedného jazyka do druhého nemusia mať zmysluplný význam, ale v príslušnom kontexte môžu byť výstižnejšie ako slová s presným významom. Mnohé majú dlhú históriu, odzrkadľujú rozdiely v mentalite národov a obohacujú jazykovú kultúru.

sú dobrým príkladom toho, ako jazyky vyjadrujú určité chápanie reality. Ide pritom o metaforické kombinácie určitých slov (napríklad „...byť po krk v problémoch“, „...byť v obraze“, „...piate koleso od voza“.), ktoré sa v istom jazyku bežne používajú, no ako púhe slovné spojenia sú v inom jazyku ťažko pochopiteľné alebo v ňom nedávajú žiadny zmysel.

Idiómy teda majú svoj význam iba v príslušnom kontexte daného jazyka. Môžu byť dokonca niekedy výstižnejšie ako niektoré slová s presne určeným významom.

B. Prekladanie významu slov

Aká technika je najvhodnejšia na prekladanie významu slov?

Pri analýze jazykov, ktoré ovláda jednotlivý tlmočník, z pohľadu významu používaných slov, je potrebný nácvik v parafrázovaní. Táto technika totiž vo väčšine prípadov napomáha dopracovať sa k správnemu významu slov, či výpovede žiadateľa o azyl.

Parafrázovanie pritom možno definovať ako schopnosť interpretovať vypovedané alebo napísané, a to slovami, ktoré sú jednoduchšie na pochopenie a zároveň nemenia pôvodný význam vypovedaného alebo napísaného.

Po tom, ako sa tlmočník zdokonalí v parafrázovaní – zjednodušenom no presnom vyjadrovaní vypovedaného a tlmočeného textu - môže postúpiť k tvorbe zložitejších viet, ktoré môžu dokonca obsahovať idiómy a výrazy kultúrne spojené s cieľovým jazykom, do ktorého prekladá. Tento proces však vyžaduje určitý čas a trpezlivosť.

Čo urobiť, keď sa od tlmočníka vyžaduje preklad „od slova do slova“?

Pokiaľ rozhodovač požaduje takýto spôsob tlmočenia, mal by tlmočník naznačiť, že uvedené je možné iba pri tlmočení jednoduchších pojmov vysvetľujúcich azylové konanie a jednoduchších faktických vyjadrení.

Ak by rozhodovač neuznal tieto argumenty je potrebné upozorniť na skutočnosť, že pri takomto tlmočení môže dôjsť k tomu, že sa nebude venovať primeraná pozornosť prípadnými idiomatickým výrazom, najmä za situácie, ak rozhodovač opakovane nevyžaduje od žiadateľa o azyl, aby presne vyjadril, čo má na mysli a tlmočník nemá možnosť upozorniť na to, že žiadateľ o azyl používa idiómy. Preklad „od slova do slova“ by sa mal využívať s veľkou opatrnosťou. Aj keď sa niekedy využíva najmä pri tlmočení právneho textu (v súdnom procese alebo v azylovom konaní), môže byť značne zavádzajúci najmä v prípadoch, ak osoby, ktorých vyjadrenia sa tlmočia vôbec nepoznajú jazyk, do ktorého sa tlmočí a vo svojej reči používajú veľa idiómov, rovnako ako všetci ostatní vo svojej bežnej reči.

C. Budovanie glosára

Čo je to glosár?

Budovanie glosára vychádza z troch základných princípov:

I. Do glosára nie je potrebné zaraďovať slová, ktoré sa dajú bežne nájsť v slovníku.

II. Slová alebo výrazy, ktoré sa v glosári zaznamenávajú sa neusporadúvajú abecedne ale podľa významových okruhov.

III. Pri každom slove alebo výraze je potrebné si zaznamenať jeho ekvivalent v cieľovom jazyku (ak existuje), vhodnú parafrázu, príklad správneho použitia a preklad tohto príkladu do cieľového jazyka.

Ako by mal glosár vyzerať?

Na ilustráciu štruktúry glosára usporiadaného podľa významových oblastí uvedieme niekoľko nadradených termínov, ku ktorým priradíme vhodné slová.

Nadradený termín charakterizuje významovú oblasť, do ktorej slovo spadá. Ide teda o všeobecný pojem, pod ktorý je možné zaradiť konkrétne slová, napríklad:

Významová oblasť	*Dopravný prostriedok*	*Čas*	*Náboženstvo*	*Politika*	*Pocit/ Emócie*
Konkrétne slová	*Auto, Lietadlo, Rikša, Motorka, Taxi*	*Hodina, Minúta, Sekunda, Mesiac, Rok*	*Islam, Omša, Mních, Kláštor, Synagóga*	*Strana, Voľby Kandidát, Volebná účasť*	*Hnev, Spokojnosť, Nepokoj, Žiarlivosť, Náklonnosť*

DOPRAVNÝ PROSTRIEDOK, ČAS, NÁBOŽENSTVO, POLITIKA a POCIT sú nadradené termíny. Mohli by sme tiež povedať, že zastrešujú skupinu príbuzných slov (auto, lietadlo, bicykel, vlak...).

Napríklad auto je dopravný prostriedok, ale dopravný prostriedok nemusí byť iba auto. Islam je náboženstvo, ale islam nie je jediným náboženstvom.

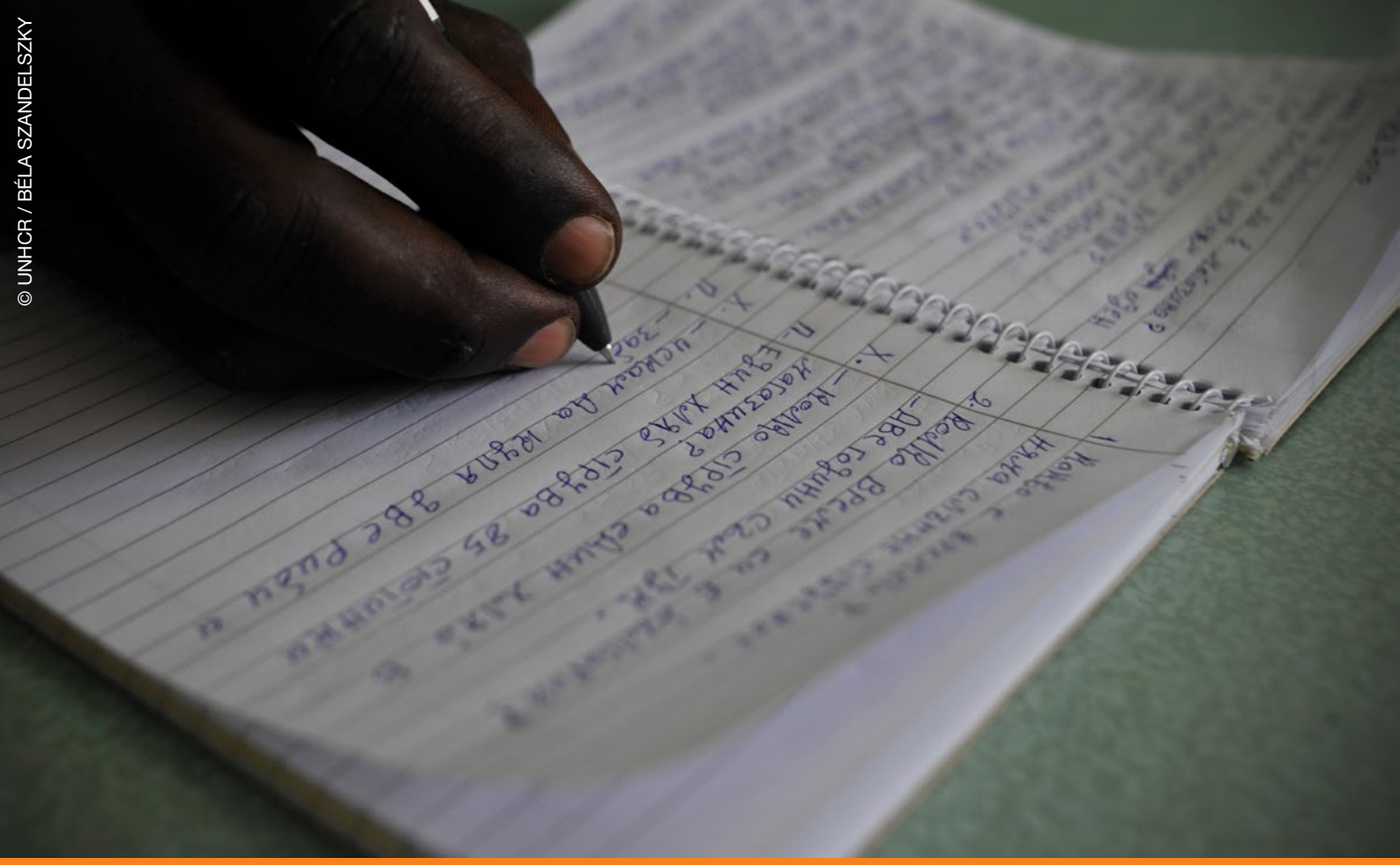
Príbuzné slová sa dajú použiť v preklade aj vtedy, ak si nie ste istí že slovo X má v cieľovom jazyku ekvivalent (napr. taký, ktorý by opísal konkrétny pocit, čo ľudia zažívajú, keď sa im podarí zdolať vrchol veľmi vysokej hory). Pri parafrázovaní potom tlmočník použije výraz POCIT a pridá k nemu opis tohto pocitu.

Užitočné je zaraďovať do glosára aj vety, či slovné spojenia, ktoré ukazujú ako sa prakticky slovo X v pracovnom jazyku tlmočníka používa.

Pri budovaní glosára by tlmočník nemal zabúdať ani na to, že si v ňom môže vytvárať aj ďalšie pododdiely, v ktorých si môže zaznamenávať idiomatické výrazy, ktoré majú niečo spoločné napr. s POCITMI alebo DOPRAVNÝMI PROSTRIEDKAMI.

Prečo je také dôležité budovať si glosár?

Budovanie glosára je vynikajúcim spôsobom rozširovania si vlastnej slovnej zásoby a zdokonaľovania vlastných tlmočníckych zručností.

© UNHCR / BÉLA SZANDELSZKY

Základné pravidlá tlmočenia v azylovom konaní

Informácie o základných pravidlách tlmočenia v azylovom konaní uvádzame vo forme otázok a odpovedí o etickom správaní sa tlmočníka. Ako od tlmočníka sa od vás počas výkonu vašej práce očakáva korektné a transparentné správanie sa.

V tejto časti nájdete odpovede aj na rôzne bežné a praktické otázky.

Zásady však nie je možné mechanicky uplatňovať vo všetkých situáciách. Tlmočník a rozhodovač, ktorý vedie pohovor, by sa mali preto vzájomne dohodnúť aj na určení najvodnejšieho prístupu k tlmočeniu v každej konkrétnej situácii.

V tejto kapitole sa dozviete:

- Aký význam majú pri tlmočení existujúce kultúrne rozdiely
- Ako sa profesionálne správať počas tlmočenia
- Ako prekonať bežné prekážky, s ktorými sa môže tlmočník stretnúť pri výkone svojej profesie

A. Korektné a transparentné tlmočenie

Aká je hlavná úloha tlmočníka počas pohovoru so žiadateľom o azyl?

Pri tlmočení v azylovom konaní je potrebné si uvedomiť, že rozhodovači majú k dispozícii právne analýzy, vedomosti a zručnosti, ktoré žiadateľ o azyl nevyhnutne potrebuje vo svojom boji o získanie ochrany a pomoci.

Počas vzájomných stretnutí a pohovorov žiadateľ o azyl podáva rozhodovačovi informácie o svojej situácii, o svojom strachu, obavách, očakávaniach, o problémoch v minulosti a ďalších otázkach.

Úlohou tlmočníka je umožniť obidvom zúčastneným stranám komunikáciu a výmenu informácií, ktoré si navzájom ponúkajú bez akejkoľvek manipulácie, kontroly, úprav, zlepšovania, zmien významu alebo podstaty vypovedaného.

Tlmočník tak pri svojej práci prispieva k vytváraniu vzťahu rozhodovača a žiadateľa o azyl, založeného na vzájomnej dôvere.

Očakáva sa od tlmočníka, že sa bude zaoberať a vyjadrovať k existujúcim kultúrnym rozdielom?

Úlohou tlmočníka nie je kultúrna expertíza a ani expertíza v oblasti informácií o krajine pôvodu žiadateľa o azyl.

Tlmočník má zasiahnuť iba vtedy, ak nadobudne dojem, že rozhodovač a žiadateľ o azyl si vzájomne nerozumejú alebo ak niektorý z hovoriacich nadobudol dojem, že jeho výpoveď nebola správne pochopená.

Tlmočník musí svoju pozornosť zamerať iba na jazyk, ktorý obidve strany použili, analýzu významu použitých slov a tiež aj na odhaľovanie prípadných zdrojov nepochopenia prameniacich z existujúcich kultúrnych rozdielov.

Úlohou tlmočníka je napomáhať obidvom stranám odkrývať význam použitých slov, pričom je potrebné sa snažiť tieto presne pretlmočiť a nie nahrádzať ich význam.

Prečo je dôležitý jazykový profil tlmočníka?

Informácie o jazykoch, ktoré tlmočník ovláda, stupni ich znalosti, orientácii v dialektoch a schopnosti pracovať s konkrétnou terminológiou (právnou, medicínskou, technickou atď.) by mal mať k dispozícii rozhodovač, ktorý vás požiadal o spoluprácu.

Aj napriek uvedenému je povinnosťou tlmočníka potvrdiť rozhodovačovi svoju kvalifikáciu a v prípade potreby rozhodovača upozorniť na všetko, čo by mohlo brániť riadnemu výkonu jeho profesie v konkrétnom prípade.

Rozhodovač môže dať tlmočníkovi stručné informácie o žiadateľovi o azyl, s ktorým sa uskutoční pohovor. Aj keď takéto informácie nebudú obsahovať podrobnosti o samotnom prípade, skutočnosť, že tlmočník má informáciu, či ide o muža, ženu, maloletého žiadateľa o azyl a pod., mu môžu napomôcť k lepšiemu výkonu svojej profesie.

Čo chápať pod vyžadovaným vhodným správaním a prejavovaním rešpektu?

Keď tlmočník príjme zákazku, mal by sa dostaviť na svoje pracovisko včas. Dochvíľnosť je pri práci tlmočníka nevyhnutnosťou. Je zároveň aj vizitkou tlmočníka, znakom jeho profesionálneho správania sa a napomáha k vzniku dobrého pracovného vzťahu s rozhodovačom a vzájomnej dôvere.

Tlmočník musí byť počas celého pohovoru pozorný a sústredený, nemá počas pohovoru používať mobilný telefón a nemá sa pri tlmočení tváriť nezúčastnene, znudene alebo uponáhľane.

Tlmočník by mal venovať pozornosť aj svojím neverbálnym prejavom a napríklad aj spôsobu sedenia pri tlmočení.

Má sa tlmočník predstaviť?

Pokiaľ to umožnia okolnosti, tlmočník by mal dostať na začiatku pohovoru príležitosť predstaviť sa, povedať kto je a čo bude jeho úlohou počas pohovoru.

Za vedenie pohovoru je zodpovedný rozhodovač, od ktorého sa očakáva, že tento povedie v súlade s určenými procesnými postupmi.

Tlmočník má mať na zreteli, že jeho úvodné slová majú právny význam a že by mali vytvoriť základný rámec, v rámci ktorého bude počas pohovoru vykonávať svoju prácu. Svoje úvodné slová by mal preto povedať tak v jazyku, z ktorého bude tlmočiť, ako aj v jazyku, do ktorého bude tlmočiť.

Úvodné slová tlmočníka my mali obsahovať nasledovné vyjadrenia:

- Budem sa snažiť správne pretlmočiť všetko, čo obidve strany v priebehu pohovoru povedia;
- Ak nebudem jednej strane rozumieť a teda nebudem môcť jej výpoveď pretlmočiť, požiadam ju, aby svoje slová zopakovala;
- Nebudem vyjadrovať svoj názor na žiadne vyhlásenie niektorej zo strán;
- Nebudem v mene žiadnej strany poskytovať informácie a/alebo vysvetľovať kultúrne, politické, náboženské, sociálne otázky;
- Mojou úlohou je vysvetliť (ak je to potrebné aj veľmi podrobne) akékoľvek slovo alebo vyjadrenie, osobitne také, ktoré má kultúrny podtext;
- Je potrebné, aby sa obe strany pri pohovore obracali na seba a aby nekomunikovali s tlmočníkom, ale prostredníctvom tlmočníka;
- Je potrebné, aby obe strany kládli svoje otázky druhej strane, nie tlmočníkovi;
- Ako tlmočník budem počas pohovoru používať rovnakú gramatickú osobu (zámeno) ako hovoriaci. O svojej osobe budem hovoriť v tretej osobe (napr.: „Tlmočník potrebuje prestávku.“);
- Ak by chcela niektorá zo strán osloviť tlmočníka, mala by o tom vopred informovať druhú stranu;
- Ak má ktorákoľvek zo strán problém porozumieť tlmočníkovi alebo má problém s Vašim tlmočením (napríklad žene nie je príjemné, ak tlmočí muž), mala by to uviesť čo najskôr.

Je pravdepodobné, že sa tlmočník počas výkonu svojej práce stretne s nejakými problémami?

Medzi najčastejšie sa vyskytujúce problémy v práci tlmočníka patria:

- Zmena gramatickej osoby, v ktorej sa tlmočí;
- To, že tlmočník správne neporozumel hovoriacemu si uvedomí až po pretlmočení povedaného;
- Neporozumenie tomu, čo bolo povedané;
- Tlmočník rozumel povedanému, ale nepochopil obsah výpovede;
- Žiadateľ o azyl alebo rozhodovač sa obracia priamo na tlmočníka a nie na druhú stranu;
- Slová hovoriaceho, ktoré sa majú tlmočiť znejú kultúrne nevhodne alebo dokonca urážlivo;
- Hovoriaci vyjadruje pojem/názor typický iba pre jeho kultúru;
- Jazyk hovoriaceho budí dojem primitívnosti, prostoduchosti a hovoriaci sa vyjadruje gramaticky nesprávne;
- Hovoriaci používa metafory a eufemizmy na opis skutočností, na ktoré je tlmočník citlivý alebo ktoré u neho vyvolávajú emócie;
- Jazyk hovoriaceho je nesúvislý a zmätený;
- Hovoriaci začne počas popisovania skutočností plakať a nedokáže prestať hovoriť.

Čo znamená zmena gramatickej osoby?

Ak žiadateľ o azyl povie „Išiel som domov.“ tlmočník to pretlmočí ako „Išiel som domov“.

V niektorých prípadoch však môže byť pre tlmočníka psychologicky náročné dodržať toto pravidlo a podvedome zmení osobné zámeno na on/ona, keď hovoriaci použije prvú osobu „Ja“.

Čo má tlmočník urobiť, keď si uvedomí, že sa pomýlil?

Ak tlmočník zle pochopí hovoriaceho a neskôr si uvedomí svoj omyl, musí o tom pri najbližšej možnej príležitosti informovať obe strany v oboch jazykoch (v jazyku, z ktorého tlmočí i v jazyku, do ktorého tlmočí).

Čo robiť, keď tlmočník nerozumie hovoriacemu?

Ak tlmočník nerozumie hovoriacemu, nesmie pokračovať v tlmočení a musí o tom ihneď informovať obidve strany.

Ak by sa pokúsil domýšľať si veci, ktorým nerozumie, znamenalo by to vkladanie vlastnej mienky do prekladu bez poznania všetkých skutočností.

Čo má tlmočník robiť, keď rozumie, ale nevie, čo mal hovoriaci na mysli?

Aj v prípade, ak je tlmočník presvedčený, že môže pokračovať v tlmočení, mal by prerušiť svoju činnosť a povedať, že nepozná presný význam slova X alebo Y (v obidvoch jazykoch).

V takomto prípade rozhodovač požiada žiadateľa o azyl, aby vysvetlil význam použitého slova.

Rozhodovač a žiadateľ o azyl spolu vzájomne nekomunikujú.

Toto je pomerne častá situácia, ktorá sa ťažko zvláda. Spôsobuje to aj skutočnosť, že ak jedna alebo druhá strana hovorí priamo s tlmočníkom, vždy sa niekto cíti z rozhovoru vynechaný.

Rozhodovač a žiadateľ o azyl sa vzájomne urážajú.

Situáciu môže tlmočníkovi skomplikovať aj skutočnosť, ak niektorý z hovoriacich používa kultúrne nevhodné alebo urážlivé výroky.

Na jednej strane totiž tlmočník sľúbil, že bude tlmočiť všetko, čo hovoriaci povedia, no na druhej strane si je vedomý, že to čo znie v jednom jazyku bez akýchkoľvek pochybností vhodne, môže v druhom jazyku znieť hrubo a nevhodne.

Tlmočník by sa preto mal snažiť ovládnuť svoje pocity a je potrebné, aby sa v takejto situácii zameral na pretlmočenie významu výpovede namiesto doslovného tlmočenia.

Tlmočník môže požiadať o povolenie porozprávať sa s hovoriacim ak takáto potenciálna nezdvorilosť:

- je výsledkom sarkazmu alebo irónie
- je spôsobená hnevom, sklamaním, smútkom atď.
- je spôsobená zlým výberom použitého výrazu pri rozprávaní o citlivých alebo emocionálne náročných otázkach (napr. o veciach súvisiacich so sexom)
- je jednoduchým výrazom nesúhlasu
- je signálom toho, že hovoriaci trpí nejakou formou sociálnej fóbie, mentálnou poruchou, traumou, atď.
- je spôsob, akým sa hovoriaci bežne vyjadruje.

Dôležitou úlohou tlmočníka je zabrániť tomu, aby medzi komunikujúcimi vzniklo nedorozumenie.

Možným riešením je preto aj upozorniť druhú stranu, že za použitými nevhodnými slovami je napríklad hnev, sarkazmus, sklamanie alebo nedostatočná slovná zásoba hovoriaceho.

Zároveň by sa však tlmočník mal aj uistiť, a to ešte pred doslovným pretlmočením povedaného, či hovoriaci naozaj úmyselne použil urážlivý jazyk.

Ako tlmočník ešte stále nerozumiem svojej úlohe kultúrneho sprostredkovateľa.

Predpokladajme, že hovoriaci použil slovo „brat“ a tlmočník mu podľa konštrukcie vety pripísal určitú úroveň významu aj napriek tomu, že hovoriaci ešte neuviedol žiadne ďalšie podrobnosti.

V takomto prípade si tlmočník musí vyžiadať potrebný čas na bližšie objasnenie, aby prípadný ďalší rýchly postup v tlmočení, nemal za následok vznik nedorozumenia.

Jednoduché slová ako brat, rodina, a pod. môžu totiž v kontexte inej kultúry v sebe obsahovať aj ďalšie významy.

Tlmočník by preto nikdy nemal preberať úlohu experta na kultúru, sociológiu alebo históriu a musí presne vedieť, kde končí vysvetlenie kultúrnej hodnoty slova (úloha tlmočníka) a začína poskytovanie doplňujúcich informácií alebo vysvetlení o kultúrnych, politických alebo náboženských otázkach.

Je pochopiteľné, že táto možnosť láka každého tlmočníka. Hlavným cieľom práce tlmočníka je však presnosť a tá znamená, že pri tlmočení bude vychádzať výlučne z vyslovených slov hovoriacim a ich významu.

Môže tlmočník vylepšiť slabý jazykový prejav hovoriaceho?

Takéto slová alebo výrazy nemusia mať zodpovedajúce slová (ekvivalenty) v cieľovom jazyku. Tlmočník by sa preto mal vyhnúť pokusu o ich doslovné tlmočenie.

Metafory a eufemizmy sa niekedy ťažko chápu a môžu v sebe obsahovať mnohoraké významy, o ktorých tlmočník ani nemusí vedieť. Hovoriaci je náchylný ich použiť, zvyčajne keď vypovedá o téme, na ktorú je osobitne citlivý.

Hovoriaci používa eufemizmy a metafory.

Ak dôjde k takejto situácii v úvode pohovoru, mohol by sa tlmočník pokúsiť dať hovoriacemu pár minút možnosť hovoriť a až potom sa rozhodol ako ďalej postupovať.

Ak takáto situácia vznikne v priebehu pohovoru, môže to naznačovať, že hovoriaci si potrebuje oddýchnuť alebo, že nie je schopný o niektorých veciach hovoriť.

V takomto prípade musí tlmočník okamžite oznámiť rozhodovačovi, že nie je schopný ďalej tlmočiť, lebo žiadateľ o azyl sa vyjadruje nesúvislo a zmätene.

Zmätenosť a nesúvislá výpoveď môžu byť znakom únavy, príliš silných emócií, nedostatočného ovládania jazyka alebo mentálnej poruchy. Nesúvislú a zmätenú výpoveď nie je možné pretlmočiť a preto by tlmočník mal na uvedené okamžite upozorniť. Tlmočník sa nesmie snažiť z takejto výpovede extrahovať zmysel a ani sa pokúšať ju vysvetľovať.

Tlmočník nie je psychológ ani neurolingvista!

Výpoveď žiadateľa o azyl nedáva zmysel.

Žiadateľa o azyl by tlmočník v takejto situácii nemal zastavovať. Možným riešením je súhrnné tlmočenie počas prestávok spôsobených plačom. V každom prípade sú však pri uvedenej situácii významným pomocníkom písané poznámky tlmočníka.

Hovoriaci plače, ale neprestáva rozprávať. Čo robiť?

Záver pohovoru je jeho veľmi dôležitou etapou, počas ktorej nesmie poľaviť pozornosť tlmočníka!

Aj ak je tlmočník unavený, musí sa pokúsiť sústrediť a ukázať svoju pripravenosť pretlmočiť všetky dôležité výpovede, ktoré sa ešte aj v závere pohovoru môžu vyskytnúť.

V tejto etape sa môže vykonať opätovné krátke zhrnutie a môže mu predchádzať aj krátka prestávka, počas ktorej si napríklad tlmočník môže urobiť aj potrebné poznámky.

Čo robí tlmočník na konci pohovoru?

B. Praktické otázky

V tejto kapitole sa dozviete:

- Ako sa deliť o priestor s inými ľuďmi a zvládať kultúrne odlišnosti,
- Kde by ste mali sedieť pri tlmočení,
- Ako riešiť počas tlmočenia niektoré bežné situácie,
- Ako postupovať pri špecifických druhoch pohovorov,
- Ako tlmočiť v prípade detí – žiadateľov o azyl.

Aký vplyv môžu mať kultúrne odlišnosti na tlmočenie?

Citlivý prístup ku kultúre žiadateľa o azyl má nesmierny význam aj pre prácu tlmočníka. Napríklad žena – žiadateľka o azyl, sa môže cítiť oveľa príjemnejšie, ak pohovor bude viesť žena – rozhodovačka a tlmočiť bude tiež žena.

Mnoho žiadateliek o azyl odmieta hovoriť s tlmočníkmi a rozhodovačmi – mužmi. Platí to aj o žiadateľoch o azyl – mužoch, ktorí zas odmietajú vypovedať a komunikovať so ženami.

Žiadatelia o azyl vnímajú tlmočníkov často ako niekoho, kto disponuje veľkou mocou. Je to pochopiteľné, nakoľko môžu mať pocit, že nedokážu ovplyvniť tlmočenie svojej výpovedi do jazyka, ktorému nerozumejú.

Kde sa má posadiť tlmočník?

Miesto, na ktoré sa posadí tlmočník v azylovom konaní môže ovplyvniť výsledok pohovoru. Vhodné miesto pre tlmočníka v miestnosti, v ktorej sa vykonáva pohovor, zvyčajne určuje rozhodovač.

Aj keď neexistujú žiadne prísne pravidlá o tom, kde by mal tlmočník sedieť, mal by sa usadiť po boku medzi rozhodovača a žiadateľa o azyl, s miernym odstupom od obidvoch strán.

Kde tlmočník nemá nikdy sedieť?

Tlmočník nemá nikdy sedieť medzi rozhodovačom a žiadateľom o azyl !

Existuje problematické usporiadanie miestnosti, v ktorej sa koná pohovor?

Prostredie, v ktorom sa pohovor vedie, žiaľ často neumožňuje optimálne rozsadenie jeho účastníkov.

V miestnosti nemusí byť dostatok miesta, alebo kancelársky nábytok v nej môže byť usporiadaný tak, že účastníci konania si musia sadnúť tam, kde je to možné.

Miesto pre žiadateľa o azyl a tlmočníka v takomto prípade určí rozhodovač.

Musí tlmočník pretlmočiť úplne všetko?

Tlmočník sa musí zdržať akejkoľvek konverzácie iba s niektorou zo strán, pokiaľ si to nevyžiadajú osobitné okolnosti či situácia. Aj v takomto prípade sa na uvedené vyžaduje výslovný súhlas druhej strany.

Tlmočník musí pretlmočiť úplne všetky výpovede žiadateľa o azyl a to aj tie, ktoré podľa jeho názoru nie sú špecificky relevantné pre obsah pohovoru.

Čo ak sa jedna zo strán obráti na tlmočníka a snaží sa nadviazať so ním/ňou rozhovor?

V takom prípade sa tlmočník musí snažiť o to, aby druhá strana nemala pocit, že je vylúčená z rozhovoru.

Ak dôjde k takejto situácii, je povinnosťou tlmočníka informovať druhú stranu o obsahu takéhoto rozhovoru.

Ako dlho má tlmočník nechať hovoriaceho rozprávať?

Je dôležité, aby si tlmočník zvolil takú dĺžku úseku výpovede, ktorú dokáže bez problémov pretlmočiť. Dĺžka takéhoto úseku sa mení v závislosti od komplexnosti výpovede, jednoznačnosti vyjadrovania hovoriaceho a tlmočníckych skúseností samotného tlmočníka.

Aj keď je na rozhodnutí tlmočníka, kedy zastaví hovoriaceho, nesmie pri uvedenom zabúdať na kontextuálne výrazy a najmä nepreceňovať kapacitu svojej pamäte.

Všeobecne sa rešpektuje pravidlo, v zmysle ktorého by za ideálnych podmienok malo byť tlmočenie o niečo kratšie než pôvodný prejav hovoriaceho.

Uvedené však platí najmä pre súčasné dvojsmerné tlmočenie do podobných jazykov (ako napr. francúzština a španielčina). Nemusí to platiť, ak sa zdrojový a cieľový jazyk podstatne odlišujú vo svojej štruktúre a spôsobom vyjadrovania významu vypovedaného.

Akým tónom hlasu má tlmočník hovoriť?

Niektorí profesionálni tlmočníci zastávajú názor, že tlmočník musí zostať za každých okolností úplne neutrálny a snažiť sa čo najpresnejšie pretlmočiť čo bolo povedané.

Iní sú presvedčení, že tlmočník musí do svojho prejavu vložiť aj výraz, ktorý sprostredkuje pocity hovoriaceho.

Aj keď podľa nášho názoru je napodobňovanie hovoriaceho nesprávne, za dobré nepovažujeme ani používanie úplne monotónneho a neutrálneho tónu prejavu tlmočníka.

Pri uvedenom si treba tiež uvedomiť aj kultúrne implikácie súvisiace s tónom prejavu tlmočníka tak v zdrojovom, ako aj v cieľovom jazyku.

Tlmočník by si mal vždy dávať pozor na rozdiely v tóne pri otázkach a oznamovacích vetách, pri vyjadrovaní pochybností a pri sarkastických alebo ironických poznámkach.

Dá sa vopred odhadnúť ako bude pohovor prebiehať?

I keď nie je možné vopred odhadnúť a opísať priebeh jednotlivého pohovoru - prekážky, ktoré sa v jeho priebehu môžu vyskytnúť alebo osobnosť žiadateľa o azyl - určitý obraz o očakávanom priebehu si môže tlmočník vytvoriť podľa svojich skúseností z predchádzajúcich pohovorov.

Aj na základe uvedeného sa tlmočníkom odporúča, aby si zaviedli zápisník a pravidelne si zaznamenávali poznámky z priebehu jednotlivých pohovorov.

Ako vlastne prispieva k priebehu a výsledkom pohovoru prítomnosť tlmočníka?

Presnosť tlmočenia prispieva k dosiahnutiu náležitého a správneho rozhodnutia o prípade žiadateľa o azyl.

Tým, že tlmočník umožní rozhodovačovi a žiadateľovi o azyl vzájomne komunikovať, umožňuje žiadateľovi o azyl lepšie pochopiť:

- úlohu rozhodovača/právneho zástupcu v azylovom konaní;
- druh služieb, ktoré má v azylovom konaní k dispozícii;
- charakter problémov, ktoré sa môžu vyskytnúť počas pohovoru;
- dôvod, pre ktorý rozhodovač odporúča postupovať určitým spôsobom – napr. uskutočnenie ďalšieho pohovoru alebo lekárske vyšetrenie – a dôsledky takéhoto rozhodnutia;
- skutočnosť, že hlavným cieľom rozhodovača je pochopiť potreby žiadateľa o azyl, jeho pocity a názory súvisiace s jeho prípadom.

Môže tlmočník počas pohovorov prispieť k vybudovaniu vzájomnej dôvery medzi rozhodovačom a žiadateľom o azyl?

Prítomnosť tlmočníka na pohovore by mala pôsobiť na obe zúčastnené strany upokojujúco.

Samozrejme môže vzniknúť aj problém, ak žiadateľ o azyl nedôveruje tlmočníkovi, napríklad preto, že v minulosti zažil mučenie a ostal mu strach, že všetci ľudia okolo neho sú vládni agenti.

Tlmočník by sa mal snažiť analyzovať svoje správanie, spôsob vyjadrovania a snažiť sa vždy odhaliť prekážku, ktorá by mohla pôsobiť na žiadateľa o azyl zastrašujúco.

Ak si tlmočník na začiatku získa dôveru žiadateľa o azyl, bude sa môcť o ňu oprieť a stavať na nej počas ďalšieho priebehu pohovoru.

Žiadateľ o azyl má právo vyjadriť svoje pochybnosti týkajúce sa prítomnosti tlmočníka pred, počas a aj po skončení pohovoru.

Žiadateľ o azyl môže požiadať o tlmočenie iného tlmočníka.

Tlmočník by nikdy takéto rozhodnutie nemal brať osobne. Práve naopak. Mal by chápať, že žiadateľ o azyl sa nemusí cítiť príjemne v jeho prítomnosti kvôli tomu, ako tlmočníka vníma napríklad aj z dôvodu jeho náboženskej alebo politickej orientácie, pohlavia alebo etnickej príslušnosti.

Prinášajú pohovory so žiadateľmi o azyl nejaké osobitné problémy?

V prvom rade sa odporúča, aby jeden tlmočník netlmočil pre toho istého žiadateľa o azyl vo viacerých druhoch konania.(napríklad v konaní o udelenie azylu a v konaní o presídlení azylanta). Pohovory so žiadateľmi o azyl si vyžadujú veľmi intenzívne sústredenie sa tlmočníka počas celého pohovoru.

Tlmočník musí byť počas celého pohovoru schopný kontrolovať svoje reakcie aj na veľmi emotívne témy, nakoľko jeho reakcie dokážu ovplyvniť kvalitu tlmočenia.

Čo mám robiť, keď ma zavolajú tlmočiť lekárovi?

Schopnosť kontrolovať sa v emocionálne náročných situáciách umožňuje tlmočníkom v azylovom konaní tlmočiť aj lekárom, právnym zástupcom a iným štátnym úradníkom, ktorí musia hovoriť so žiadateľmi o azyl počas vybavovania ich žiadosti o udelenie azylu (napr. pri skúmaní toho, či v prípade žiadateľa o azyl ide o obeť mučenia a pod.).

Aj keď sa vzťahy medzi lekárom a žiadateľom o azyl realizujú v kontexte azylového konania, nemajú prísne právny charakter a zvyčajne súvisia s fyzickým a duševným zdravím žiadateľa o azyl.

Pri tlmočení je preto potrebné postupovať individuálne podľa potrieb žiadateľa o azyl a osobitne je dôležité empatické správanie sa tlmočníka.

Tlmočenie pre psychiatrov, psychológov a právnych zástupcov.

V mnohých spoločenstvách sa nepatrí hovoriť o duševných chorobách a ľudia, ktorí takýmito chorobami trpia, sú nezriedka zraňovaní aj nezáujmom spoločenstva.

Ak takáto situácia existuje v spoločenstve, z ktorého pochádza žiadateľ o azyl, môže to byť jeden z dôvodov jeho odmeraného vzťahu aj k samotnému tlmočníkovi napríklad počas rozhovoru s psychiatrom, či jeho uprednostňovania tlmočenia cez rodinného príslušníka.

Aj keď sa tlmočníkovi, na základe jeho vzdelania a získaných skúseností, môže podariť získať si dôveru žiadateľa o azyl, skutočnosť, že pochádza z rovnakého spoločenstva ako žiadateľ o azyl, predstavuje zvyčajne hlavný dôvod pre jeho odmietanie.

Aj na základe uvedeného sa odporúča psychiatrom, psychológom a právnym zástupcom, aby pri riešení otázok súvisiacich so sexuálne alebo rodovo podmieneným násilím, využívali služby tlmočníkov, ktorí nepochádzajú z rovnakých spoločenstiev, ako žiadatelia o azyl.

Všeobecne sa pri tejto činnosti tlmočníkov prejavuje negatívna tendencia, v zmysle ktorej sa tlmočníci snažia podať diagnózu žiadateľa o azyl psychiatrovi/psychológovi počas ich vzájomných stretnutí.

Podporuje ju skutočnosť, že tlmočník sa jednak snaží pomôcť, ale aj to, že tlmočník zvyčajne pozná zdravotný stav žiadateľa o azyl a tiež aj skutočnosť, že psychiater/psychológ nerozumie tomu, čo žiadateľ o azyl hovorí.

Takéto správanie sa však jednoznačne prekračuje rámec tlmočníckej profesie, ku ktorému by nemalo v žiadnom prípade dochádzať.

Akú konkrétnu terminológiu by si mal naštudovať tlmočník v azylovom konaní?

Tlmočník v azylovom konaní by sa mal v každom zo svojich pracovných jazykov oboznámiť s terminológiou súvisiacou so správnym konaním (zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov) a s azylovým konaním (zákon č. 480/2002 Z.z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov).

Je možné tlmočiť pohovor s deťmi bez riadnej prípravy?

V žiadnom prípade nie! Aj tlmočník si musí uvedomiť, že každý úkon s dieťaťom musí sledovať jeho najlepší záujem. Deti - žiadatelia o azyl často trpia rôznym psycho-sociálnymi vývojovými poruchami spojenými s ich zážitkami s útekom z krajiny pôvodu. Nie je preto možné riskovať ich ďalšie traumatizovanie uplatňovaním štandardných postupov tlmočenia, ako v prípadoch dospelých osôb.

Aj preto je potrebné, aby ešte pred pohovorom posúdil stav dieťaťa psychológ a odporučil rozhodovačovi ďalší postup primeraný veku dieťaťa a možným účinkom jeho prežitej traumy ešte pred začatím pohovoru.

Prečo je potrebné postupovať pri práci s deťmi s výnimočnou opatrnosťou?

Práca s deťmi - žiadateľmi o azyl - si vyžaduje výnimočnú opatrnosť z nasledovných dôvodov;

- Deti sú veľmi silné, ale zároveň i veľmi zraniteľné a často sa boja každého, kto nie je ich rodinným príslušníkom;
- Dieťa - žiadateľ o azyl - mohlo byť detským vojakom a/alebo mohlo byť násilne oddelené od svojej rodiny. Tieto skutočnosti, môžu mať vážny vplyv na vzťah dieťaťa voči ostatným dospelým;
- Deti sa niekedy vyjadrujú veľmi svojsky, čo si vyžaduje vysokú úroveň spolupráce tlmočníka a rozhodovača a tiež aj schopnosť tlmočníka pochopiť zážitky a skúsenosti dieťaťa;
- Deti môžu niekedy podvedome odmietať svoj materinský jazyk a kultúru, ako následok násilného oddelenia od svojho spoločenstva.

Existuje nejaký štandardný postup, ktorý by sa mal pri tlmočení s deťmi dodržiavať?

Žiaľ, žiadny štandardný a presný postup neexistuje. V každom prípade by sa však tlmočník, ešte pred samotným pohovorom, mal dohodnúť s rozhodovačom na základných pravidlách tlmočenia (napr. ako dlho nechá dieťa hovoriť bez prerušovania, ako postupovať, ak budú výpovede dieťaťa nesúvislé alebo nezrozumiteľné, ako postupovať, ak dieťa odmietne spolupracovať či už s tlmočníkom alebo s rozhodovačom alebo ako postupovať, keď dieťa nebude vôbec chápať zmysel pohovoru).

Pri tlmočení pohovoru s dieťaťom - žiadateľom o azyl by si mal tlmočník robiť viac podrobnejších poznámok.

Pri práci s dieťaťom, by tlmočník mal tiež dokázať navodiť pocit rozhovoru, aby dieťa necítilo psychický tlak, ktorý pôsobí na dospelého žiadateľa o azyl počas formalizovaného pohovoru.

Aký štýl komunikácie by mal tlmočník používať pri tlmočení pohovoru s dieťaťom?

Pri tlmočení pre deti – žiadateľov o azyl - je potrebné používať čo najjednoduchší jazyk.

Môže sa stať, že tlmočník musí dieťaťu niekoľkokrát zopakovať už povedané. Aj pri uvedenom musí tlmočník pôsobiť na dieťa pozitívne a ukázať mu, že mu nevadí, ak musí opakovať už vypovedané.

Tlmočený text je vhodné rozdeliť do viacerých celkov a tlmočník môže dieťaťu napomôcť pochopiť význam prekladaného aj rečou tela či inými pomôckami (napr. kresbami, hračkami a pod.)

Pri tlmočení deťom môže dôjsť k situácii, že v priebehu tlmočenia rozhodovač „ustúpi do pozadia“ a tlmočník získa viac priestoru na komunikáciu, než má bežne pri pohovore s dospelým žiadateľom o azyl. V tejto situácii ide o dobré riešenie, nakoľko sleduje najlepší záujem dieťaťa.

Etický kódex pre tlmočníkov v azylovom konaní

Úvod

1. Etický Kódex pre tlmočníkov v azylovom konaní obsahuje dôležité informácie o štandardoch a pravidlách špecifických pre tlmočenie v kontexte vyhodnocovania žiadostí o azyl.

   Rešpektovanie týchto pravidiel vyžaduje Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „migračný úrad“) pri práci tlmočníka v azylovom konaní (ďalej len „tlmočník“), aby sa zabezpečil presný, autentický a kvalitný preklad výpovedí žiadateľov o azyl a komunikácia medzi jeho zamestnancami a žiadateľmi o azyl.

   Tieto pravidlá nezasahujú a sú oddelené od všeobecných pravidiel tlmočenia a povinností tlmočníkov podľa osobitných právnych predpisov.

2. Tlmočníci by mali pri tlmočení v azylovom konaní vykonávať svoju prácu profesionálne, mali by rešpektovať morálne a etické pravidlá tlmočenia a postupovať vždy tak, aby bol zaistený presný, autentický a kvalitný preklad.

3. Jedinou službou, ktorú tlmočníci poskytujú migračnému úradu je tlmočenie. Tlmočníci preto nemajú poskytovať migračnému úradu svoje názory či informácie o špecifickej krajine pôvodu.

4. Poznámky tlmočníkov týkajúce sa dôveryhodnosti tvrdení žiadateľa o azyl sú neprípustné.

Všeobecné ustanovenia

I. Dôvernosť informácií

1.1. Tlmočníci sú povinní rešpektovať dôvernosť všetkých informácií, ktoré sa dozvedeli v priebehu azylového konania.

1.2. Tlmočníci sú povinní brať do úvahy osobitosti výkonu svojej práce a vyhýbať sa verejným vystúpeniam súvisiacim s azylovým konaním.

1.3 Tlmočníci nesmú poskytovať tretím osobám, organizáciám alebo inštitúciám informácie, ktoré sa dozvedeli v priebehu tlmočenia v azylovom konaní.

1.4. Tlmočníci sú povinní rešpektovať dôvernosť všetkých informácií týkajúcich sa osobných údajov žiadateľov o azyl a ich rodinných príslušníkov, ktoré sa dozvedeli v priebehu pohovorov so žiadateľmi o azyl.

1.5. Povinnosť tlmočníkov rešpektovať dôvernosť informácií trvá aj po ukončení výkonu ich tlmočníckych služieb pre migračný úrad.

II. Nestrannosť a nezaujatosť

2.1. Tlmočníci sú povinní vykonávať svoju prácu bez akejkoľvek diskriminácie na základe rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k sociálnej skupine, politického presvedčenia, pohlavia alebo etnickej príslušnosti.

2.2. V prípade vzniku alebo možnosti vzniku konfliktu medzi záujmami tlmočníka a žiadateľa o azyl, je tlmočník povinný o tejto skutočnosti bezodkladne informovať migračný úrad.

2.3. Tlmočníci sa v záujme zachovanie zásady nestrannosti a spravodlivosti azylového konania nemajú stretávať so žiadateľmi o azyl mimo azylového konania a nesmú sa súkromne rozprávať so žiadateľmi o azyl mimo pohovoru, či už počas prestávky alebo po jeho vykonaní.

2.4. Tlmočníci nesmú prijímať peniaze alebo nepeňažné plnenia od žiadateľov o azyl alebo od tretích osôb a organizácií zúčastnených na azylovom konaní a ani prijímať peniaze alebo dary ako prejav vďaky od žiadateľov o azyl.

2.5. Tlmočníci nesmú v žiadnom prípade poskytovať žiadateľom o azyl právne alebo iné rady týkajúce sa azylového konania.

III. Presnosť prekladu

3.1. Tlmočníci sú povinní tlmočiť presne a všetko, čo žiadateľ o azyl povedal (vrátane otázok alebo poznámok, ktoré žiadateľ o azyl položil priamo tlmočníkovi).

3.2. Tlmočníci sú povinní tlmočiť výpovede žiadateľa o azyl a otázky rozhodovača migračného úradu v prvej osobe.

3.3. Tlmočníci nesmú výpovede žiadateľov o azyl meniť, sumarizovať alebo prekladať iba časti ich výpovede.

3.4. Taktiež tlmočníci nesmú meniť formuláciu otázok, ktoré kladie žiadateľovi o azyl rozhodovač migračného úradu. Ak žiadateľ o azyl otázke rozhodovača nerozumie, oznámi tlmočník túto skutočnosť rozhodovačovi, ktorý otázku preformuluje tak, aby jej žiadateľ o azyl lepšie porozumel.

3.5. Ak majú tlmočníci problémy s presným tlmočením konkrétnych výpovedí žiadateľa o azyl, oznámia túto skutočnosť ihneď prítomnému rozhodovačovi migračného úradu.

3.6. Tlmočníci sa nesmú pýtať žiadateľa o azyl na to, čo svojou odpoveďou žiadateľ o azyl myslel a nesmú požadovať žiadateľa o azyl, aby preformuloval svoju odpoveď.

3.7. Tlmočníci nesmú predvídať odpovede žiadateľa o azyl a ani otázky rozhodovača migračného úradu. Ich jedinou úlohou je tlmočiť presne a autenticky výpovede žiadateľa o azyl a otázky rozhodovača migračného úradu.

3.8. V preklade tvrdení žiadateľa o azyl sa v žiadnom prípade nesmú odzrkadľovať osobné skúsenosti a názory tlmočníka.

3.9. Tlmočníci nesmú dávať pri tlmočení najavo svoje emócie (slovne a reč tela).

IV. Odbornosť

4.1. Tlmočníci sú povinní zabezpečiť presný, autentický a kvalitný preklad.

4.2. Tlmočníci by sa mali kontinuálne vzdelávať a zvyšovať svoje praktické zručnosti ako aj teoretické vedomosti v oblasti tlmočenia v azylovom konaní.

4.3. Tlmočníci majú povinnosť a tiež právo odmietnuť tlmočenie, ak nepovažujú svoje znalosti jazyka a kvalifikáciu za dostatočnú.

4.4. Tlmočníci by sa mali dostatočne pripraviť na tlmočenie pre migračný úrad.

4.5. Tlmočníci sú povinní včas informovať migračný úrad o možných problémoch týkajúcich sa tlmočenia v danom prípade.

4.6. Tlmočníci nenesú zodpovednosť za obsah výpovede žiadateľa o azyl.

4.7. Vzťahy medzi tlmočníkmi a zamestnancami migračného úradu sa majú riadiť zásadami vzájomného rešpektu, rovnosti a spolupráce, avšak pri zachovaní pravidla, že azylové konanie je vedené zamestnancom migračného úradu.

4.8. Tlmočníci sú povinní dodržiavať požiadavky a pokyny migračného úradu, sú povinní byť dochvíľni, pripravení, fyzicky a psychicky spôsobilí na výkon tlmočenia a vhodne oblečení.

4.9. Tlmočníci sú povinní vypnúť v priebehu tlmočenia svoje mobilné telefóny, aby ich zvonenie nerušilo priebeh pohovoru.

V. Profesijná solidarita

5.1. Tlmočníci by mali rešpektovať profesijné záujmy a podporovať svojich kolegov.

5.2. Tlmočníci nesmú využívať výsledky práce iných tlmočníkov na realizáciu vlastných pracovných úloh.

5.3. Tlmočníci nesmú svojím konaním znižovať váženosť a dôveryhodnosť profesie tlmočníkov.

5.4. Tlmočníci by sa mali zdržať poznámok týkajúcich sa reputácie alebo iných kritických poznámok na adresu iného tlmočníka.

Záverečné ustanovenia

1. Akékoľvek porušenie pravidiel stanovených v tomto Etickom kódexe pre tlmočníkov v azylovom konaní môže byť považované za dôvod ukončenia spolupráce medzi migračným úradom a tlmočníkom.
2. Tlmočníci, ktorí prijmú zákazku od migračného úradu na vykonanie tlmočenia v azylovom konaní sú povinní akceptovať pravidlá stanovené v tomto Etickom kódexe pre tlmočníkom v azylovom konaní a svoj súhlas prejaviť podpisom Etického kódexu pre tlmočníkov v azylovom konaní.

© UNHCR / BÉLA SZANDELSZKY

© UNHCR / BÉLA SZANDELSZKY

UNHCR
The UN Refugee Agency

Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov
Regionálne zastúpenie pre Strednú Európu
Felvinci út 27., 1022 Budapešť, Maďarsko

Tel.: + 36 1 336 3060
Fax: + 36 1 336 3080
e-mail: hunbu@unhcr.org
http://www.unhcr-centraleurope.org